DOI: 10.18372/2307-9061.78.21136
УДК 342.92(045)

Л. Г. Кондрат,
здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-9255-1237

СИСТЕМА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: liudmyla.takadzhi@gmail.com

Метою *статті є аналіз системи недержавного пенсійного забезпечення та перспективи його впровадження в Україні.* ***Методи дослідження:*** *обрана тема наукового дослідження потребує застосування різноманітних наукових методів і підходів для отримання якісних результатів. Тому для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: аналіз; системний метод; аналітичний тощо.* ***Результати:*** *аналіз міжнародної практики дозволяє сформулювати низку узагальнених висновків, зокрема ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення можливе лише за умови високого рівня довіри громадян до фінансових інституцій, важливим фактором є застосування податкових стимулів, які мотивують громадян і роботодавців брати участь у накопичувальних програмах, також активна роль роботодавців і, нарешті, значну роль відіграє розвиток цифрових технологій, які спрощують доступ громадян до фінансових сервісів і підвищують рівень прозорості системи.* ***Обговорення:*** *формування систем недержавного пенсійного забезпечення в різних державах відбувалося під впливом комплексу факторів, серед яких важливе місце займають економічний розвиток, демографічна структура населення, рівень сформованості фінансових ринків, а також особливості соціальної політики держави. Саме тому аналіз міжнародного досвіду має важливе значення для формування перспективної моделі недержавного пенсійного забезпечення в Україні.*

Ключові слова: *пенсійне забезпечення; зарубіжний досвід; недержавне пенсійне забезпечення; недержавний пенсійний фонд; публічний інтерес.*

Постановка проблеми та її актуальність. Формування систем недержавного пенсійного забезпечення в різних державах відбувалося під впливом комплексу факторів, серед яких важливе місце займають економічний розвиток, демографічна структура населення, рівень сформованості фінансових ринків, а також особливості соціальної політики держави. Незважаючи на істотні відмінності між національними підходами до організації пенсійних систем, більшість економічно розвинених країн дійшли висновку, що виключно державні механізми пенсійного забезпечення не здатні повною мірою гарантувати належний рівень матеріального добробуту громадян у похилому віці. У зв'язку з цим недержавні накопичувальні програми розглядаються як необхідний додатковий елемент пенсійної системи. Саме тому аналіз міжнародного досвіду має важливе значення для формування перспективної моделі недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Серед досліджень особливостей адміністративно-правового регулювання систем державного та недержавного пенсійного забезпечення можна виділити публікації таких вчених, як О.Є. Дахнова, О. Линдюк, які вивчили сутність системи пенсійного забезпечення в цілому,

Н.В. Бугас, Г.В. Дмитренко, Л.В. Діденко, які визначили особливості функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення.

Метою статті є аналіз системи недержавного пенсійного забезпечення та перспективи його впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці можна виділити кілька основних підходів до організації недержавних пенсійних механізмів. Зокрема, до них належать англосаксонська модель, характерна для таких країн, як Велика Британія, США та Канада; середземноморська, що сформувалася в Італії та Іспанії; соціально-європейська модель, поширена у Німеччині, Нідерландах і Швеції; а також центральноєвропейська, яка властива державам, що здійснили трансформацію пенсійних систем після переходу до ринкової економіки, зокрема Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині. Незважаючи на інституційні відмінності, усі зазначені моделі об'єднує спільна концепція, а саме поєднання державних механізмів пенсійного забезпечення з недержавними інститутами та поступове посилення ролі накопичувальних елементів у структурі пенсійних доходів [1].

Однією з найбільш ефективних у світовій практиці вважається модель, що функціонує у Нідерландах. У цій країні понад дев'яносто відсотків економічно активного населення залучено до корпоративних пенсійних програм. Провідну роль у системі відіграють професійні пенсійні фонди, які створюються на рівні окремих галузей або великих підприємств. Особливістю цієї системи є укладання колективних угод між роботодавцями та працівниками, відповідно до яких участь у пенсійних програмах стає обов'язковою для всіх представників певної галузі. Завдяки цьому в країні забезпечується високий рівень заміщення трудових доходів пенсійними виплатами, який у середньому становить близько 75–80%. Окремі елементи цієї моделі можуть бути використані й в Україні, зокрема під час формування професійних програм для працівників, зайнятих на роботах із шкідливими або важкими умовами праці [2].

У Сполучених Штатах Америки система недержавного пенсійного забезпечення розвивається переважно через корпоративні програми та індивідуальні накопичувальні рахунки, зокрема відомі програми типу 401(k). Їх характерною рисою є значна свобода учасників щодо вибору інвестиційної стратегії управління власними пенсійними накопиченнями. Крім того, держава стимулює розвиток таких програм через систему податкових пільг, що надаються як роботодавцям, так і громадянам. Для України корисним може бути застосування подібних механізмів, зокрема шляхом розширення системи індивідуальних пенсійних рахунків та запровадження механізму так званих відкладених доходів, коли певна частка заробітної плати автоматично спрямовується на формування пенсійних накопичень [3].

Особливий інтерес для України становить досвід Польщі, оскільки реформування пенсійної системи в цій країні відбувалося в умовах, подібних до українських. Польська модель передбачає поєднання обов'язкового солідарного рівня із розвиненою системою добровільних накопичувальних програм третього рівня, до яких належать індивідуальні пенсійні рахунки (IKE та IKZE). Важливим фактором розвитку цієї системи стала активна участь роботодавців, а також проведення масштабних інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення довіри громадян до накопичувальних механізмів. Крім того, у Польщі функціонує система корпоративних програм PPK, у межах якої внески здійснюють як роботодавці, так і працівники [3]. Для України цей підхід може бути корисним з точки зору формування механізму спільної відповідальності сторін трудових відносин за майбутнє пенсійне забезпечення працівників.

У Німеччині значна увага приділяється розвитку професійних та корпоративних пенсійних програм. Держава активно підтримує участь роботодавців у таких схемах, застосовуючи систему податкових стимулів. Це сприяє більш активному залученню підприємств до формування додаткових пенсійних гарантій для працівників [3]. Використання подібного підходу в Україні могло б позитивно вплинути на процес детінізації ринку праці та підвищити рівень соціальної відповідальності бізнесу.

У Швеції сформовано модель, що поєднує ефективну державну систему пенсійного забезпечення із розвиненим приватним сектором. Значна частина майбутніх пенсійних виплат формується через індивідуальні інвестиційні рахунки громадян. Однією з ключових характеристик цієї системи є високий рівень цифровізації. Більшість операцій, пов'язаних із пенсійними накопиченнями, включаючи доступ до звітності та інформації про стан рахунків, здійснюється в електронному форматі [3]. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості функціонування системи та зміцненню довіри громадян. Для України розвиток цифрової інфраструктури також може стати важливим фактором розширення системи недержавного пенсійного забезпечення.

Окремо слід згадати досвід Чилі, яка стала першою державою, що повністю перейшла від солідарної моделі до накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Хоча цей підхід мав низку позитивних результатів, він також зазнав критики через недостатній рівень соціального захисту окремих груп населення та недосконаліть механізмів державного контролю за діяльністю приватних фондів. Водночас цей приклад демонструє, що приватний сектор може відігравати значну роль у формуванні пенсійних доходів [4]. Для України важливо врахувати як позитивні, так і негативні аспекти чилійського досвіду з метою уникнення надмірної приватизації пенсійної системи без належних соціальних гарантій.

Пенсійне законодавство України передбачає використання принципів накопичувального пенсійного страхування як у межах другого, так і третього рівнів національної пенсійної системи, що вже було предметом аналізу у попередніх наукових дослідженнях. У зв'язку з цим серед пріоритетних напрямів подальшого вдосконалення пенсійної системи визначаються запровадження обов'язкових накопичувальних механізмів та визначення перспектив розвитку недержавного пенсійного забезпечення, яке ґрунтується на добровільному використанні накопичувальних програм [5].

Водночас проведений раніше аналіз сучасного стану функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення засвідчив, що третій рівень пенсійної системи в Україні поки що розвинений недостатньо. Його вплив на підвищення рівня пенсійних доходів громадян залишається обмеженим, а рівень довіри населення до відповідних фінансових інституцій є відносно низьким. За таких умов для забезпечення подальшого розвитку недержавного пенсійного забезпечення важливим завданням є визначення стратегічних пріоритетів його вдосконалення на перспективу. До таких напрямів, зокрема, належать заходи, спрямовані на стимулювання розвитку добровільних накопичувальних пенсійних програм та забезпечення стабільного функціонування третього рівня пенсійної системи [6].

Передусім Україна має забезпечити поступове приведення національного законодавства у відповідність до норм та стандартів Європейського Союзу шляхом їх імплементації у вітчизняну правову систему. Отримання Україною у 2022 році статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, а також офіційний початок переговорного процесу у червні 2024 року значною мірою активізували процес гармонізації національного законодавства з правом ЄС. У сфері накопичувального пенсійного забезпечення важливе значення мають акти права Європейського Союзу, які визначають основні вимоги до організації діяльності установ пенсійного забезпечення [7].

Зокрема, Директива Європейського Парламенту і Ради 2016/2341 встановлює вимоги щодо організації управління пенсійними установами, визначає обов'язки щодо інформування учасників пенсійних програм, а також окреслює контрольні повноваження компетентних органів у цій сфері. Вона регламентує діяльність установ професійного пенсійного забезпечення та встановлює стандарти їх створення і функціонування. Інша важлива директива 2014/50/ЄС спрямована на забезпечення мобільності працівників у межах держав-членів Європейського Союзу шляхом встановлення мінімальних вимог до збереження прав на додаткове пенсійне забезпечення.

Крім того, діяльність із управління пенсійними активами недержавних пенсійних фондів

повинна відповідати вимогам, визначеним Директивою 2009/65/ЄС, яка регулює діяльність компаній колективного інвестування у переказні цінні папери (UCITS) та передбачає узгодження адміністративних процедур, законодавчих і нормативних актів у цій сфері. Водночас нормативно-правові акти, що регулюють фінансову звітність недержавних пенсійних установ, мають відповідати міжнародним стандартам прозорості та підзвітності.

Окремої уваги потребує реформування організаційної моделі недержавних пенсійних фондів, яка у сучасному вигляді не завжди забезпечує належний рівень корпоративного управління та чіткий розподіл відповідальності між керівними органами. У зв'язку з цим необхідним є встановлення чітких правил відповідальності керівництва, підвищення вимог до системи корпоративного управління, а також запровадження ефективних механізмів незалежного аудиту діяльності пенсійних фондів. Паралельно з цим важливим завданням є удосконалення системи державного нагляду та контролю за діяльністю недержавних пенсійних установ з метою запобігання шахрайству, фінансовим зловживанням, незаконному використанню пенсійних активів і здійсненню ризикованих інвестицій у пов'язані структури.

Важливим напрямом модернізації системи недержавного пенсійного страхування є її цифрова трансформація. Для цього необхідним є створення єдиної цифрової інфраструктури, що забезпечуватиме ефективний контроль за діяльністю накопичувальних фондів, а також оцінку результативності функціонування пенсійних програм. Запровадження такої інформаційно-технологічної платформи дозволить учасникам системи постійно відстежувати стан своїх пенсійних активів, аналізувати ефективність інвестиційних стратегій та приймати більш обґрунтовані фінансові рішення.

Суттєвим елементом комплексних реформ у сфері недержавного пенсійного забезпечення має стати реалізація національної програми підвищення фінансової грамотності населення у питаннях пенсійного страхування. Така програма повинна передбачати надання громадянам доступу до консультаційних сервісів, що допоможуть їм усвідомлено приймати рішення щодо участі у накопичувальних пенсійних програмах та планувати власні пенсійні заощадження. Крім того, вона має включати проведення інформаційних кампаній, створення навчальних матеріалів та впровадження спеціалізованих освітніх курсів.

Запровадження індивідуальної накопичувальної моделі пенсійних заощаджень у банківській системі потребує формування низки ключових передумов [8]. Передусім необхідно створити сучасну цифрову платформу з простим та зрозумілим інтерфейсом, що дозволить користувачам зручно управляти власними пенсійними депозитами. Водночас важливим є формування відповідної нормативно-правової бази, яка регулюватиме функціонування накопичувальних пенсійних рахунків. Не менш значущим завданням є створення надійних гарантійних механізмів захисту пенсійних активів, що сприятиме підвищенню довіри вкладників до фінансових установ.

Удосконалення нормативно-правової бази недержавного пенсійного забезпечення передбачає також модернізацію чинного законодавства, спрямовану на підвищення стандартів діяльності та відповідальності суб'єктів третього рівня пенсійної системи. Такі зміни мають базуватися на європейських принципах регулювання пенсійної сфери та бути адаптованими до особливостей національного правового середовища.

Дослідження сучасного стану системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні дозволяє констатувати наявність низки факторів, що негативно впливають на ефективність її функціонування. Серед них особливе значення мають значні адміністративні витрати, а також вплив інфляційних процесів, які у певні періоди характеризуються високими темпами зростання. Унаслідок цього відбувається зниження реальної вартості пенсійних накопичень. За таких умов інвестиційна політика пенсійних фондів, як правило, орієнтується на використання консервативних фінансових інструментів, основними з яких є банківські депозити та державні боргові цінні папери. З огляду на зазначене, одним із ключових напрямів подаль-

шого розвитку третього рівня пенсійної системи, а також ефективного впровадження накопичувального компонента, є скорочення операційних витрат, пов'язаних із адмініструванням індивідуальних пенсійних рахунків учасників відповідних програм.

Важливу роль у функціонуванні системи недержавного пенсійного забезпечення відіграють різні фінансові установи, зокрема адміністратори пенсійних фондів, зберігачі активів, компанії з управління активами та самі недержавні пенсійні фонди. Зазначені суб'єкти виступають посередниками у процесі управління пенсійними коштами, забезпечуючи як адміністративний супровід, так і реалізацію інвестиційної політики.

Варто зауважити, що вони отримують відповідну винагороду за надання своїх послуг. Водночас зростання вартості таких послуг призводить до зменшення частки активів, які фактично використовуються для отримання інвестиційного доходу. Наведене, своєю чергою, негативно впливає на загальний обсяг накопичених коштів та, відповідно, на розмір майбутніх пенсійних виплат учасників системи.

У межах накопичувальних пенсійних систем, що функціонують за принципом визначених внесків, витрати на адміністрування та управління активами, як правило, покриваються за рахунок учасників фонду. Упродовж тривалого періоду накопичення кожна комісія або інший платіж за надані послуги зменшує загальний обсяг пенсійних заощаджень. Саме тому у багатьох державах законодавством передбачено встановлення граничних розмірів таких витрат, оскільки їх надмірний рівень може суттєво зменшувати розмір майбутніх пенсійних виплат. Особливо відчутним цей вплив є для осіб із низьким рівнем доходів або обмеженим обсягом пенсійних накопичень.

З метою забезпечення належного рівня захисту пенсійних накопичень важливим є законодавче регулювання витрат, пов'язаних із адміністративним обслуговуванням, депозитарним зберіганням та управлінням пенсійними активами. В Україні відповідні граничні показники встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Проте на практиці існуючі обмеження не завжди забезпечують належний рівень ефективності та потребують подальшого вдосконалення.

Серед пріоритетних напрямів розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення особливе значення має забезпечення прозорості діяльності її суб'єктів. Регулярне оприлюднення повної, достовірної та доступної інформації є необхідною умовою формування довіри громадян до пенсійних інститутів. У цьому контексті національні фінансові установи повинні орієнтуватися на європейські стандарти інформаційної відкритості, які передбачають надання зрозумілої, повної та порівнюваної інформації щодо діяльності пенсійних фондів.

Водночас недержавні пенсійні фонди повинні формувати та оприлюднювати стратегії інтеграції ризиків сталого розвитку у процес прийняття інвестиційних рішень. Такі документи мають відповідати вимогам європейського законодавства щодо розкриття інформації про сталий розвиток у фінансовій сфері.

Ефективність функціонування накопичувальних пенсійних систем значною мірою залежить від рівня фінансової обізнаності населення. У зв'язку з цим важливим завданням державної політики є формування доступної інформаційної системи, яка забезпечуватиме громадян необхідними знаннями щодо механізмів функціонування пенсійних накопичень та можливостей фінансового планування у довгостроковій перспективі. Реалізацію освітніх програм у сфері фінансової грамотності доцільно розпочинати ще на рівні середньої освіти, формуючи відповідальне ставлення до планування власного пенсійного забезпечення.

Висновки. Удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є важливою передумовою формування ефективної, стабільної та соціально орієнтованої моделі пенсійного забезпечення. Модернізація законодавчої бази сприятиме підвищенню прозорості діяльності недержавних пенсійних фондів та зміцненню довіри громадян до цієї системи.

Аналіз міжнародної практики дозволяє сформулювати низку узагальнених висновків. Передусім ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення можливе

лише за умови високого рівня довіри громадян до фінансових інституцій, що потребує прозорості їх діяльності, належного державного регулювання та ефективного механізму захисту прав учасників. Другим важливим фактором є застосування податкових стимулів, які мотивують громадян і роботодавців брати участь у накопичувальних програмах. Третім елементом виступає активна роль роботодавців, оскільки саме корпоративні програми дозволяють забезпечити широке охоплення населення системою додаткового пенсійного забезпечення. Нарешті, значну роль відіграє розвиток цифрових технологій, які спрощують доступ громадян до фінансових сервісів і підвищують рівень прозорості системи.

Україна має потенційні можливості для адаптації окремих елементів зазначених моделей. Поєднання добровільних накопичувальних програм із корпоративними механізмами, а також активне впровадження цифрових сервісів можуть сприяти зростанню рівня довіри населення та розширенню участі громадян у системі недержавного пенсійного забезпечення. Важливими умовами для цього є створення ефективних податкових стимулів, проведення державних інформаційних кампаній, зниження вартості фінансових інструментів і забезпечення незалежного нагляду за діяльністю пенсійних інституцій.

Послідовне впровадження міжнародного досвіду з урахуванням національних економічних та соціальних особливостей дозволить сформувати в Україні ефективну модель недержавного пенсійного забезпечення. Така система може стати важливим доповненням до державних механізмів пенсійного забезпечення та водночас сприяти формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів для розвитку національної економіки.

Література

1. Pension funds (supervision). URL: https://www.dnb.nl/en/statistics/dashboards/pensions/?utm_source.

2. The Netherlands. Key characteristics of the pension funds market. URL: https://ec.europa.eu/finance/docs/policy/191216-insurers-pension-funds-investments-in-equity/pension-funds/ fact-sheet-netherlands_en.pdf?utm_source.

3. Pension markets in focus. Preliminary 2024 data – June 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/asset-backed-pensions/PMF%202025%20-%20Preliminary%202024.pdf?utm_source

4. Pension Reform in Chile Revisited: What Has Been Learned? OECD74 Social, Employment and Migration Working Papers No. 86. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2009/04/pension-reform-in-chile-revisited_g17a1cc8/224473276417.pdf?utm_source.

5. Павловський А. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми реформування. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-69

6. Копилюк О.І. Недержавні пенсійні фонди у системі накопичувального пенсійного забезпечення. *Ефективна економіка*. 2025. № 7. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.4

7. Пікус Р., Трейтяк О. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-17

8. Чеберяко О. Моделі пенсійного забезпеченні: зарубіжна та вітчизняна практика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2020. № 5 (212). С. 43−51. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/212-5/6

References

1. Pension funds (supervision). URL: https://www.dnb.nl/en/statistics/dashboards/pensions/?utm_source.

2. The Netherlands. Key characteristics of the pension funds market. URL: https://ec. europa.eu/finance/docs/policy/191216-insurers-pension-funds-investments-in-equity/pension-funds/factsheet-netherlands_en.pdf?utm_source.

3. Pension markets in focus. Preliminary 2024 data – June 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/asset-backed-pensions/PMF%202025%20-%20Preliminary%202024.pdf?utm_source

4. Pension Reform in Chile Revisited: What Has Been Learned? OECD74 Social, Employment and Migration Working Papers No. 86. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2009/04/pension-reform-in-chile-revisited_g17a1cc8/224473276417.pdf?utm_source.

5. Pavlovskyy A. Pensiyne zabezpechennya v Ukrayini: problemy reformuvannya. *Ekonomika ta suspilstvo.* 2025. № 75. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-69

6. Kopylyuk O.I. Nederzhavni pensiyni fondy u systemi nakopychuvalnoho pensiynoho zabezpechennya. *Efektyvna ekonomika.* 2025. № 7. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.4

7. Pikus R., Treytyak O. Perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensiynoho zabezpechennya v Ukrayini. *Ekonomika ta suspilstvo.* 2024. № 59. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-17

8. Cheberyako O. Modeli pensiynoho zabezpechenni: zarubizhna ta vitchyznyana praktyka. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika.* 2020. № 5(212). S. 43−51. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/212-5/6

Liudmyla Kondrat

THE SYSTEM OF NON-STATE PENSION PROVISION: FOREIGN EXPERIENCE OF FUNCTIONING AND PROSPECTS FOR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

State University “Kyiv Aviation Institute”
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mail: liudmyla.takadzhi@gmail.com

The purpose *of the article is analyzing the system of non-state pension provision and the prospects for its implementation in Ukraine.* ***Research methods:*** *the chosen topic of scientific research requires the use of various scientific methods and approaches to obtain qualitative results. Therefore, the following research methods were used to solve the tasks: analysis; system method; analytical, etc.* ***Results:*** *the analysis of international practice allows us to formulate a number of generalized conclusions, in particular, the effective functioning of the system of non-state pension provision is possible only under the condition of a high level of citizens' trust in financial institutions, an important factor is the use of tax incentives that motivate citizens and employers to participate in savings programs, the active role of employers and, finally, the development of digital technologies plays a significant role, which simplify citizens' access to financial services and increase the level of transparency of the system.* ***Discussion:*** *the formation of non-state pension systems in different countries took place under the influence of a complex of factors, among which an important place is occupied by economic development, demographic structure of the population, the level of formation of financial markets, as well as the peculiarities of the social policy of the state. That is why the analysis of international experience is important for the formation of a promising model of non-state pension provision in Ukraine.*

Keywords: *pension provision; foreign experience; non-state pension provision; non-state pension fund; public interest.*

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.04.2026

© Кондрат Л.Г., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0